

VIERDE BOEK

VAN DE

GELDESCHE
GESCHIEDENISSEN.

I N H O U D.

1. **M**erkelijke voorspoed der Franken. Keyser Carel de Groot beoorlogd de meynedige Saxenaers. 2. Herbouwt den Burght tot Nymegen; vele Saxens worden gedoopt, welker Koning Widekind ende andere Over-Rhijnsche hy verslaet. 3. Straft de afvallige Saxen, geeft aen Widekind en de andere Saxische stroopers genade. 4. Wreekt den moord zijner bond-vrienden ende dienaers: verdraegt met de Noordluyden ende Slavoniers. 5. Bereyd eene vlootte tot weer van de Noord-mannen, ende verplaetst de moedwillige Saxens. 6. Voltreckt het Valk-hoff tot Nymegen, ende is met der Deenen Koning Godesfrid in oorlog. Zijn zoon Lodewijk Keyser. Overloop van den Rhijn. 7. Rijx dag tot Nymegen. Duer stad vech geschonken. De Deenen ende Franken oneenig. 8. Eerste Graven van Cleve ende Teysterband. Onrust tusschen den Keyser en sijne zoonen. 9. De Noord-mannen verwoesten Wijk, Antwerpen, Zee-land, Vtrecht, Nymegen ende Aken. 10. Eenige Vclouwsche plaetzen aen de Kerk van Vtrecht geschonken. De zoonen van Lodewijk over de scheidung harer Rijken vereffend. 11. De Noord-mannen verslaen de Batavieren en Vriessen. Erick Heer van Wijk verzoent weder met den Keyser. 12. Nieuwigheeden van Heer Balduin van Heusden. 't Graeffschap Zutphen. Opsteygeren der zee ende 't graven van de Lecke. 13. Lothaer verwerpt sine vrouwe ende hertrouwt met Vastrade in ondank van den Paus. 14. Lodewijk Koning van Aufrasiën deylt sijne Landen onder sijne zoonen. Der zelver onderling besteck. 15. Zijn zoon Lodewijk loert op Frankrijk, maer verdraegt ten lesten, ende slaet met den Noord-mannen.

1. **O**Naengefien de Sicambers, Ufipiers, met hun nabueren de Twentenaers en Westfaelingen, aen geene zijd Rhijns, duckwijs, als voor heen gezeyd, sich hadden verstout over Rhijn te koemen, ende de Roomsche bezettinge aldaer aen te treffen, konden zy echter hun voorneemen niet vol-voeren, dan nae 'taenneemen van den geluckigen naem der Franken. Want hoewel de zelve een wijle tijds omtrent den stroom met de Roomsche macht moesten worstelen, hebben zy evenwel. eyndlijken door-breekende, de Fransche over-buyrte aen den beneeden Rhijn (waer van de geringste pluck niet en is onse Gelderland) ingenoomen: ende na 't verstooren niet alleen der Romeynen, maer ook van de Wandelen en Gorthen, die wt de bovenste Rhijn-paelen tot na Spanien waeren veriaegd, als mede nae het temmen van de Borgondiers en andere volken, heel Frankrijk bemachtigd. In hoe beknoopten tijd dit alles zy beschickt, blijkt hier wt, dat van de tijden der Keyseren Valeriaen ende Gallien, wanneer de naem der Franken eerst ruchtbaer wierd, tot op het Rijk van Clodio zoon van Faramund, die eerst aen dese kant Rhijns een vaste voet geset heeft, ongeveerlyken bevonden worden 170. Iaeren. Hier by reekende den tijd tot desen Karel, zal 't alles nauwlijks 600. Iaeren konnen wt-brengen; want dese zijne vlerken beyde over Duyt-land en Italien heeft wt-gebreyd; ende daer over ook de eerste van zijn geslacht Keyser van de Westersche landen is ingewilligd. In den aenvang deed hy alle vlijt, om de Saxenaers ende Noord-mannen, zijne selste vyanden, van den Rhijnende van den hals zyner onderzaeten af te keeren. Want gelijk wel eer zich de Sicambers ende daer nae de Franken tegen den Romeynen, zoo hebben in tegendeel de Noord-mannen zich tegen de heerschappy en voorspoed der Franken steeds gekant. Karel leggende een Rijxdag tot *Worms*, beraedlaegde daer onder anderen *Ver*

768.

770.

* *Vismaria.*

over

over den Saxifchen oorlog. Daer nae Saxen in-treckende heeft ten eerften t Slot *Heresburg* over-weldigd, ende den Afgod * *Ermensful* tot den grond toe vermorfeld, draegende in de rechter een roos in een Krijgs-vaendel, ende in de linker-hand een weeg-schael. De wtkomft hier van was, dat de Saxifche Boodschappers den Koning tot by de * *Wezer* tegen-gaende, vrede verworven, overleverende twaelf pands-luyden. Daer nae bykants twee iaeren toe-brengende om de * *Lombardijs* wt Italien te verftooten, ende verftaende dat zich de Saxenaers op een nieuw onder 't beleyd van den Koning *Widekind* begon-nen te reppen, heeft zich met vier benden volks nae den Rhijn gefpoed. Aldaer is op die by-een-komfte beraemd, dat men die bond-brekers, die tegen alle reden zoolang verfteend bleeven, inet geweld van wapenen (hoewel op een on-christe-lyke wijze) het Christen-gelooft zoude op-drin-gen. Na veel vechten en fchermutzelen, ging hy hun landen dan te vier en te zwaerd af-loopen. Na 't veroveren van * *Siburg* aende Lippe, 't ont-iccten en herbouwen van *Heresburg*, heeft hy be-legert het Slot van *Bruinsberg* op de rechter boord van de *Wezer*. Als de Keyfer hier nae, om de meynedigheid van fijn Stadhouder naer Italien was geroepen, naemen de Saxen, op 't aenftooken van *Widekind*, de wapenen weder in de vuyften, ende *Heresburg* des lands fleutel op nieuws ver-meeftende, moesten effenwel de aengevangene belegeringe van *Siburg* staeken; vermits *Karel* na 't stillen van den Italiaenschen oproer, daede-lyken op *Worms* teyzende ende een nieuwe macht na Saxen voerende, zijn leger aen de Lippe neder-floeg; daer een degelyke menichte Saxe-naers, de wapenen met den haet af-leggende ende zich willens over-geevende, den zaeligen doop ontfang.

* *Eenigmaken hier van Hermes-zuyl, ofte pijler van Mercurius. Dan 't is gelooflyk, dat de Duytsche al zoo weynig van desen wtbeemfchen God der wofpreekendheyt, der dieven ende koopluyden, als van de Griexfche taal hebben geweeten. Daerom zoude ick Buchel toe-ftommen, die, in zyne Aen-teyk, op Beka, desen Afgod zoo veel meynd te be-duyden, als Heer-man, ende Heyr-man niet an-ders dan een Leger-god, ofte een Man van 't Hoyr. Want ook Iornandes in zyne Gothifche Gefchied. verhaeld, dat de Duytsche den Krijgs-god Mars altoos seer fcherpe ijsken hebben geveryd, ende hem de lichaemen der gevangenen op-geofferd. 't Welk men ook zeyd wel eer te zyn gebruykelyk geweest in Drent ofte Twent, daer men de vreemdelingen aen zeecker een outer, by haer genoemd Duyvels-kot (gelijk in oude tijden by den Schythen) placht te flachten. Ende daerom giff Goropius Becanus niet zonder reden, de Duytschers Gact-mannen ge-beeten te zyn, dat is Krijgers, als de welke zich meest onder een by den oorlog en roof geneerden. 't Gevoelen van Adam van Bremen is mede niet ongerijmd, dat te weeten Ermensful zoo veel zeg-gen wil als iermans zuyl, ofte een toevlucht van alle man: noch van de geene die dit passen op Ar-minius den over-winner van Quintilius Varus. Een yeder neeme wat hem best aenstaer. Voor my, ick en wenschte om den keur niet van den haene-balk te vallen. Siet ook, belijft het u, Tefsemacher op het 83^e. blad.*

2. 't Volgende iaer gaf *Karel* laft, den *Burgh* van *Nimwegen* aen de *Wael* op 't cietlijxte weder op te timmeren. Als hy aldaer in den voor-tijd zijn Pacfchen had gehouden, kaemen hem veele Vorften en odelen wt Saxen-land smeeken, dat het hem niet wilde verdrieten noch een tocht in hun gewesten te doen, al zoo de meeste doch ge-find waeren den Christen-dienst ende 't heylige doop-water aen te neemen. De Koning liet hier op eene vorgaderinge te *Paderborn* bele ggen; om dat op die plaetz, zoomen schrijft, veele stroom-en ende *water-bornen* zaemen straelden. Daer was een t'zaemen-totinge van alle Hertogen, Graven, Bander-heeren, Ridders, Edelen, ende een geweldige hoop gemeen volks wt Saxen-land. *Widekind* maecte zich alleen te soeken, die zich wt vreeze nae *Sigefrid* Koning der Deenen begeven had, om hulp te erlangen. Als *Karel* op den gezetten tijd verscheen, dien de aenwas van Gods kerke een groote lust was om te zien, beloofden zy alle met eede, nas verkregene ver-giffenis van haere veel-voudige wedsfpanninghe-den ende ontfangenis van den doop, den waeren God ende eenigen saligmaker des werlds voort-aen te zullen aenbidden, op verbeurte van haer adeldom ende alle goederen. Dit alles na wensh toegacnde, mackte *Karel* van *Paderborn* een Bifdom, laetende daer een Godvreezend ende bespraekt man, om met zijn leer en leven het bot-oorige volk te onder-richten, ende de kennis van 't Christen-gelooft onder hen vruchtbaer te maeken: ende door 't geluyd van wiens woord meer gevoorderd is dan door 't geluyd van ba-fuypen. Daer nae heeft hy * *Engeren* 't welk wel de vernaemste sterkte was van *Widekind*, be-machtigd, ende een tocht nae Spanien gedaen, op de beede van *Ibnalarch* Vorft der Saraceenen, die met een staetigen sleep van Grooten in Duyt-land over-koemende, hem toefeyde, met de zyne den Gods-dienst te willen belijden, zoo hy de overige Saraceenen, die alle geweld en over-laft dedden, zelfs kam verlaen. Dewijl hy zich aldaer wat op-houd, laet *Widekind* verluuyden dat *Karel* van den Saraceenen was om-gebracht. Ende voortseen heyr zoo wt zyne onder-faeten als in Denemarck in by een raepende, bekoorde de gemeente, om hem nae den Rhijn te vergezel-schappen, ende alles door 't vier ende de fcherpte te verdelgen. *Karel* dit gewaer wordende stuerde in der haeft eenige troppen voor wt, om den vyand tegenweer te bieden. Waer op hy zelfs af-koemende, te Duyts tegen over *Colen* een dagh-vaerd beriep, ende volk liet werven. 't Iaer daer aen trock hy met al zyne macht over Rhijn, bracht de Saxen by *Boekholt* na een groote neder-laege op de vlucht; ende voorts in Westfaelen tredende, nam al het volk in zyne beschemun-ge. Daer nae vergaf hy die van *Angeren* ende * *Oostfaelen* aen de *Wezer* haer mis-bedrijff, die gijfelaers te pand lieten, met dit beding dat zy Christenen zouden worden. 't Volgende iaer besocht hy wederom *Heresburg*, ende hield te * *Lipfpring* een Rijxdag. Na dese en andere voor-vallen, begaf hy hem na Romen, daer hy met ongemeyne pracht is in-gehaeld, ende om de

* *De Westfaelen waeren, die westelijken aen de Wezer na den Rhijn toe faelden: de Oostfaelen, Oosterluyden of Oosterluyden onthielden hun na 't Oosten van d' zelve stroom.*

VOOT-

voort-
lijke voe-
den Pau-
andere
Middel-
tegen hi-
een heb-
Lingen;
tuffchen
den end
hier van
veerdige
gehackt
wat hy
zoo haef
het haef
dood-ge-
lyken bi-
de * Elv
3. Al
zaeten v
voniers
Karel ac
ende in
bied da
zyne Ka
Saxen k
huysen,
voor go
maer de
kind den
doorluch
ven, en
Karel op
volk gae
fy niet a
stichters
teys 450
Doen te
fchop va
graeven
De Saxe
heerd,
Widekind
't naefte
't verwo
in Westf
voerend
785. in Frank
bende de
gemaekt
na zijn v
gende ia
mede alf
kind cyr
dat hy g
Hertog
ninglijk
gantfche
den doo
't bedwi
mers, di
na dat *K*
heeft hy
bellagen
† *De plaec*
genoem
Yffel:
Ketm
by de

voort-settinge van den Christen-dienst met heerlijke voor-rechten beschonken. *Pipin* wierd door den Paus Koning van Italien, ende *Lodenijk* zijn andere zoon Koning van Guienne gekroond. Middeler tijd begonden de volken over Rhijn tegen hem op te staen, ende een machtig leger by een hebbende aen de stroom de * *Hees*, die boven *Lingen* zijn mond in de Eemse spoelt, al wat tusschen ofte over Rhijn en Maese was, met moorden ende branden te door-loopen. Als *Karel* hier van verwittigd etlike troppen daer heen afveerdigde, die van den vyand wierden nedergehackt, was hy gedwongen, by een hoopende wat hy kond, een nieuwe kans te waegen. Dan zoo haest hy in aentocht was, koosfen de vyanden het haef-pad, waer van veelte ofte gevangen ofte dood-geslaegen wierden, hun landeryen deerlyken bedorven, ende alles van de Hees af tot de * *Elve* toe door 't spits geiaegd.

3. Als *Widkind* daer na zyne land-en onderzaeten weder in 't geweer bracht, ende de Slavoniers het hoofd na opper-Saxen keerden, heeft *Karel* aen dese zijd Rhijns een leger op-gericht, ende in drie strengen verdeylt, gevende 't gebied daer over aen *Adalgis*, *Gailo*, ende *Volcaed*, zyne Kaemer-Stal-ende Hof-meesters. Dese in Saxen koemende om de Slavoniers te doen verhuysen, sochten aen de inwoonderen, welke zy voor goede vrienden aensaegen; heul ende hulp: maer dese hebben op 't aenrockenen van *Widkind* den Franken niet alleen aengetaft, maer de doorluchtige mannen *Adalgis* en *Gailo* om 't leven, ende 't overige leger op de vlucht gebracht. *Karel* op 't spoedigste aen de *Wezer* en * *Aller* volk gaerende, heeft de Saxen zoo beiegend, dat sy niet alleen haer selve, maer ook de oproerfichters in handen gaeven, van de welke op eene reys 4500. onder 't zweerd moesten bucken. † Doen ter tijd is over-leeden *Gregorius* derde Bisschop van Utrecht, ende in de Servaes kerke begraven; ende naer hem gekoemen *Adelbrick*. De Saxenaers zoo duck ingebreydeld en overheerd, lieten evenwel niet af by gelegentheyd *Widkind* weder aen te hangen. Waer over *Karel* 't naeste iaer tegen haer op-trock, vallende nae 't verwoesten van hun landeryen door *Duringen* in Westfaelen, ende sijn volk tot aen de *Elve* opvoerende, kam door *Staffort* en *Afcanien* weder in Franken-land. De zoone ondertusschen, hebbende de Westfaelen in een grooten slag neder-gemaakt by 't dorp * *Diepenhout*, reysde vorder na zyn vader tot *Worms*: daer hy tegen 't volgende iaer een geweldig heyt by een trock, waer mede alsoo hy Saxen dwars door-liep, is *Widkind* cyndlyken door alle de slaegen zoo getemd, dat hy gyselaers in handen krijgende, neffens Hertog *Albro* en andere, aen *Karel* op zyn Koninglijk woord hem zelve 't zaemen met zyn gantche land over-gaf, ende onlangs daer nae den doop ende 't Christen-geloof aennam. Na 't bedwingen van de ooster-Saxische zee-schuy-mers, die wt Engelland waeren gebrooken, ende na dat *Karel* Koning van Bohemen was verklaerd, heeft hy den Rhijn te Colen met twee bruggen beslagen, ende nae de *Elve* treckende, de bene-

† De plaats van de onthoofdinge word *Freda* of *Ferda* genoemd. * 't *Stedeken Vreden* ligt aen den ouden *Yffel*: Werden in 't land van der *Mark* tusschen *Ketwijk* en *Hattingen* by de *Roer*: ende *Ferden* by de *Wezer*.

denfte Slavoniers met de *Wilten* vermeertert, keerende alsoo weder met overwinning aen dese zijd Rhijns, alwaer hy 't volgende iaer sonder oorlogs-buyn verleet. 't Andere iaer daer aen ontstond de Hunnische kriigh, die wel acht iaeren achter een duerde. In d'welke wannec de Saxen noch 't elke reyse nae ouder wijse Gods ende des Keyfers geboden te buyten gingen, ende eenige zynere Oversten en soldaeten op de reyse naer Vriesland door wege-lagery af-stroopten, heeft *Karel* zyn hert-zeer en haet een tijd lang in-getroopt, tot dat hy 't volgende iaer twee aensienlyke legers dede toe-ruffen, waer van 't een by hem, ende 't ander by zyn zoon *Pipin* Koning van Italien wierd aen-gevoerd. Hier door wierden de vyanden zoo weemoedig, dat zy hun geweer ende vaenen neder-leggende, daer-en-boven met gevouwen knyen om vrede en vergiffenis baeden, onder be-ceedigde beloften en overgevinge van adellijke pands-luyden, van voortaan niet meer te zullen oproeren. De Koning, hellende nae zyn aert meer tot erbarmenis dan tot straffe; nam ze alle in genade aen, zoo nochtans, dat hy den derden-man elders buyten 'slands liet vervoeren.

4. Nae dood van *Adelbrick* is * *Thidart* een Vries vijfde Bisschop van Utrecht geworden. Ten selven tijde hadden sich veele Saxen, des Konings gunst met den voet stootende, in de ongebaenfte plaetsen van Saxen-land versteeken. Waer over *Karel* alle Vorsten en Edelen des gedachten lands als zyne eed-genootten by hem ontbood. Doen kam ten voorschijn *Wilza* Koning der † *Abotriters*, die naer voorgaende hand-tastinge van trouwe ende gehoorfaemheyd zyn wegh weder nae huys neemende; van de Saxische knevelaers is onderschept ende ongenaedlyken vermoord. *Karel* onstuymig ende in 't hert gequetst over de dood van zyn bonds-vriend, heeft seer strengelyken desen neder-slag op de woest-ballingen, zoo veel hy 'er konde bekoemen, gewrooken. Alshy op 't volgende iaer naer Nimmegen, ende voorts gelukelyken nae zyn gewoonlyke rust-plaetz. * *Aken* trock, zyn hem aldaer deftige geschenken en vriendlyke dienst-aenbiedingen gedaen van Paus *Leo*, van *Aaron* Koning der Perffen, en * Kerk-hoofd van Ierusalem, alsook van *Abdella* Koning der Mooren ende meer andere Grooten. 't Naeste iaer was men al wederom doende met de Saxen te temmen, ende wraek te haelen over de moord van den Oversten *Godefrid*, die op zyn bevel naer Denemarken gaende van dit boos gespuyt onder wegen was omgebracht. Dewyl hy te † *Herestel* in Saxen, zyn eygen timmeragie, overwintert, hadden de Saxen over de *Elve*, zyne af-gezondene land-Richters, eenfdeels in hechtenis gezet, eenfdeels dood-geslaegen, ende sommige, om ze tegen andere te verwisselen, in 't leven gelaeten. *Karel* ging 's iaers daer aen met een leger tegen de over-loopers te veld, vernielende 't gantche land tusschen de *Elve* en *Weser*; die over de *Elve* wierden door zyne Veld-oversten tot vier duysend toe neder-

† *Ita Megapolitanos tum vocatos volum*, die van *Meklenburg*. *Alj Obotritos scribunt*.

† *Herestellum*. Dese Stad ligt in 't *Stift* van *Paderborn*, en verschilt van dat *Harstal* of *Haristallum*, 't welk een Slot aen de *Maes* is ontrent *Maestricht*, ende door *Pipin* op den *Brabandschen* bodem gebouwd.

geveld:

794.

* *Theodardus*.

795.

796.

* *Aquiligranum*.

* *Patridobis*.

797.

798.

777.
eder
tijd
veele
dat
it in
ge-
rige
hiet
om
roo-
Daer
gen,
ende
ken-
die
nen
Karel
was
ien,
ver-
ghe-
ren
vort-
hiet
nftch
een
ende
bot-
van
r te
oord
ba-
wel
be-
aen,
nen,
yt.
t de
ohy
ver-
zich
dat
cht.
eten
e de
zel-
rpe.
rde
den
s af-
gh-
laer
lij,
ler-
den
ninde
die
dat
iaer
l te
or-
met
s de
de
len,
hun
ort-

799. geveld : waer op de andere gijzelaers te pand laetende, eene vrede verkreegen. De Koning op 't voor-iaer Saxen op nieuws bezoekende, legerde ſich by *Paderborn*, daer hy de troppen van oen deylende, ſijn zoon *Karel* met de helfte van 't volk af-veerdigde, om met de Slavoniers in beſpreck te treden, ende de Saxen die men de *Nordluyden* noemde in zyne beſchuttinge te ontfangen.

800. 't Naefte iaer is wt het leven geruckt *Thidart* Utrechtſche Biſſchop, ende in zyne ſtede geſteld zyn lands-man *Harmacaer*.

5. Omtrent het zelve pas begon den de Noord-mannen ofte Deenen, na dat ſy te voren naet een ruck ende als ter loop de Nederlaſche zee-rack hadden begroot, met geweld in te ſpannen, om alle zeeen ende haevens ſoo van Vrankrijk als Nederland onghuyrd te maken. Waer over *Karel* aen alle hoeken der zee, ende aen de deureen van de ſtroomen die in de Noord-zee zich loſſen, bequaeme wachten beſteide, die mal-kanderen verpoofende dagh ende nacht een waekend oog hielden, dat zyne Ryken en landeryen mochten blyven onbeſchadigd. Tegen de ſelve liet hy ook een vloote wt-ruffen, voornamelyken aen de ſtroomen welke in de Noord-zee wt-liepen, om den ingang alſoo ſyner landen van alle roveryen te bevryden. Daer nae te *Mentz* een Rijx-dag houdende, ende voorts na *Romen* treckende, wierd aldaer door *Paus Leo* den derden, op aenhouden van 't volk en de Geefthlykheyd, van Koning der Franken en Lombardijs, naſt *Augustinus* eerſte Roomſch-Keyſer gemaekt van 't Weſten. Twee iaeren laeter heeft de *Paus* den Keyſer in Duytſ-land beſocht, ende niet alleen te *Colen*, 't *Aken*, ende elders veele Kerken in-gewijd, maer ook op des Keyſers beede met groote pracht te ſcheep nae * *Keyſers-waert* toe vaerende, den leeraer *Suibert*, die van veele vermeynde wonder-teykens berucht was, op de rolle der Heyligen doen ſtellen. Ondertuſſchen beſtonden de Saxen op nieuws hun hardneckige koppen op te ſtecken. De Keyſer, om hun troſfen overmoed eens in te toomen, is met een geweldigh heyt op hun bodem aengevallen, ende heeft de gevangens in grooten getal met wijven en kinderen doen verbrengen nae die landen, die nu ſchuylen onder de naemen van *Gelderland*, *Braband* en *Vlaenderen*, vergevende de Saxiſche geweften aen de *Abotriters* ofte *Meklenburgers* zyne bondsvrienden. De andere Saxenaers dit verneemende, packten ſich aen kant, met meeninge om nae 's Keyſers vertreck hun oude plecken in te nemen. *Karel*, om deſen aenſlagh onvruchtbaer, ende het altoos-drieſtig volk eens macker te maeken, verkoos eenige heymelyke Richters, * *Vee-mſcheepen* genoemd, met bevel om de boofdoenders ende in 't byzonder de bond-breekers onverhoord ende in 't verborgen aen 't leeven te ſtraffen. Dit hals-gerecht vaſt geſteld zijnde, wierden de Saxenaers doorgaens ſoo bedonderd, dat ſy hen opgaveen op deſe voorwaerden, dat ſy haer Duyvelſ-gelooff en krijgelheyd in een oprechten Gods- en Keyſers-dienſt zouden verkeeren.

6. *Karel* nae 't af-leggen van deſen bloedighen oorlog, Kerſtmiffe tot * *Diedenboven* gehouden, ende 't Rijk der Franken onder zyne zoonen *Pipin* en *Lodewijk* verdeyld hebbende, is door de *Mofel* nae den *Rhijn*, ende alſoo recht nae *Nimmegen*, een heerlyke Stad in de *Betouwe*, te ſcheep voor ſtroom af-geſackt, daer hy om het

Paefch-ſeeft te vieren over-bleef. Doen zyn zoon *Karel* de Slavoniers verſoeg, was de Keyſer middeler tijds tot *Aken*, daer hem van den Koning van *Perſien* en anderen treffelyke ſchenkingen wierden gehandreykt. 's Iaers daer nae troek hy in de *Lente* wederom nae *Nimmegen*, alwaer doen, zoo men giſt, nae vieringe van de Paefch-daegen, de leſte hand wierd geleyd aen 't cierlijk ende noch heden ten dage in wezen zijnde *Valk*, ofte eer *Vranken-loff*. Twee iaeren laeter als de Gefanten des Keyſers, ende van *Godefrid* Koning der Deenen aende *Elve* by-ſpraek houdende over den oorlog, den *Abotriters* door hem aengedaen, onverrichter ſaeken wareh geſcheyden, is 'er op gevolgd *Godefrids* tocht, in d' welken hy gantſch *Vrieſland* ende de omleggende eylanden ge-hoorſaemheid en ſwaere ongeden heeft op-geleyd. *Karel* ſijn volk van alle hoeken by een voerende, ende voorts aen de *Aller* en *Wezer* de wtkomſte verbeydende, kreeg buyten vermoeden kondſchap, dat de Koning van zyn *helbardier* was door-ſtooken. *Karel*, hebbende buyten ende binnen alles bevreedigd, ende een Rijx-dag tot *Aken* gehouden, zond drie legers wt, een nae den *Donauw* om de verſchillen van de *Hunnen* met de *Slavoniers* te bemiddelen, 't anderde tegen *Engelland*, ende het derde over de *Elve* tegen de * *Lijf-landers*; hy zelve trock nae * *Boulogne*, bouwende aldaer de zee-baeken weder op, ende te * *Gent* aen de *Schelde* zyne vloote beſichtigende, keerde tegens den winter weder naer *Aken*, beſteedende den overigen tijd van 't iaer met alleley gefanten te verhooren, ende heylſaeme keuren te maeken, die hy wilde dat over de *Wefterſche* landen ſtad zouden grijpen. 't Volgende iaer wierd zyn zoon *Lodewijk* van hem tot Keyſer en ſijn Rijx-mede-genoot gekoozen, ende mede een ſterre met een ſtert geſien, daer nae eenige maenden des Keyſers dood opvolgde, wanneer effen te voren door een hemels-vier was verbrand de houten *Rhijn-brugge* te *Mentz*, een tien-iaerig ende over-aertig werk. *Lodewijk* ervende van ſijn vader niet alleen 't Keyſerdom, maer ook de overige Rijken en Vorſtendommen, ſchickte ſich tot het bewind van ſaeken, ende gaſeerſt eerlijk verhoor ende af-ſcheyd aen de, zoo tot ſijn vader als aen hem af-geveerdigde, Gefanten. Ten welken tijde de *Rhijn*, boven maeten op-geblaefen door de ſtort-vlaegen ende het van de *Switſerſche* bergen af-daelend *ſneeuw* water, boven ſijn beſteck gingh, ende onwaerdeerlyke ſchaede aenbracht, byſonder aen de laege geweften, alſonder anderen onſe *Betouwe*. Daer nae verloff genoomen hebbende van de *Conſtantinopelſche* Boodſchap, als *Bernard* Koning van *Italien* den Keyſer ſijn oom den ingang ſyner landen belette, is hy van *Lodewijk* hier over gevangen, geblind, in een Kloofter geſchooven, ende aldaer korteling van verdriet geſtorven. Sijn verblijf-plaets was meeſten tijds *Aken*, daer in een by-een-komſt doc- de Geefthlykheyd veele ſaeken wierden af-gehandeld, rakende den ſtand der Kerken, welke in *Nederland* nu vaſt begon den aen te groeyen. In de gemelde Stad keurde hy naderhand op een Rijx-dag ſijn oudſten zoon *Lothar* tot Keyſer, ende zyn mede-hulper. Middeler tijd kamen de *Noordmans* met een vloote van acht ſcheepen de ſtrand van *Nederland* wederom beſpringen, die van 't volk aen de reede nae hun beſte vermoegen wierden af-geſtuylt.

7. 't Vol-

* *Divodurum*, *Ticodorus villa*, *Ticodorus*.

* *Vee-mſch*.

* *Calari-waert*.

820. 7. 't en reger ghucht nae geen ſpouten *Lottaers* dat by z naderha 's iaers aen elk vermits * den K weckte, kende, f 821. Beyde v ſterfte e den *Rhi* gefeyd, nen, w hem in- neven v wiften t een trefi zijd van na een b in 't Ri *Harold* ging *H* richten, luyen v delik ver der daer zyn gen van land heſter, 824. eenige l broeder aen de z machtigh *Rhijn*, onder 't *Harold* houden dag leg had ver ſtellen. 827. vermoe Deenen derhande van De *Harold* nooten nige dor te rugge in der h die nery aen de ſleepen om der aen de opening zulke n beraem fynie de in ſtede *Ricfrid* Utrecht 830. 8. N vende van alle

820. 7. 't Volgende iaer veroorfaekte het dompigh en regenachtigh weder (gelijk veel tijds) in dese gehuchten een schrickelyk pest-vier, ende daer na geen min verwaerlyken honger. De Keyfer speurende de wispeltuierghed van zyne zoonen *Lottart, Pipin, en Lodewijk*, ende bevroedende dat by zijn af-sterven over 't scheyden en deylen naderhand onheylen mochten ontfaen, bewees 's iaers daer nae op een Rijk-dag tot *Nimmegen* aen elk kind zyne gedeelte; doch te vergeefs, vermits hy daer nae noch een vierden zoon *Karel* * den *Kaelen* by zijne tweede vrouwe *Judith* verweekte. Van *Nimmegen* naer *Thionville* treckende, stelde eenige ballingen in hun ouden staet. Beye volgende iaeren was 'er een harde vorst, sterfte en aerd-schuddinge, zonderling omtrent den *Rhijn*-streek. *Karel* zijn voor-saet had; als geleyd, veel werx met *Godefrid* Koning der *Deenen*, wiens navolger *Hemming* eene vrede met hem in-ging. Wanneer na hem *Sigefriden Anulo*, neven van *Godefrid*, over 't opper-gebied niet wisten te vereenigen, viel het eyndlyken wt tot een trefsen, ende zijn beyde gestruykeld. Die de zijd van *Anulo* hadden gehouden, hebben hier op na een bloedige overwinninge, *Regefrid* en *Harold* in 't Rijk gedrongen. Dewijl *Regefrid* door *Harold* verdreeven sijn kants ter zee verfocht, ging *Harold* met den Keyfer een verbond oprichten, ende terstond door *Godefroys* nakoemeling en wt het Rijk gestooten zijnde, een oommoedelik verfoek doen aen Keyfer *Lodewijk*, ende op der daed Christen wordende, is by *Meutz* met zijn gemael, broeder, kinderen, ende menichte van lands-luyden gedoopt. De Keyfer sijn doopheffer, geen raed ziende om hem met gemak weder in sijn rijk te helpen, schonk aen *Harold* eenige Heerlikheeden over de *Elve*, ende aen zyn broeder *Erick* niet alleen 't Graefschap *Rustringen* aen de zee in *Oost-vrieland*, maer ook de doen machtige Stad van * *Wijk te Duersteden* aen den *Rhijn*, welke eertijds onder *Gelderland*, dan nu onder 't *Sticht* behoort. Twee iaeren laeter als *Harold* zyne voogdye niet met rusten konde inhouden, liet de Keyfer te *Nimmegen* een Rijk-dag leggen, daer de *Deensche* Koning, die *Harold* had verstoeten, sich in eygen hoofd beloofde in te stellen. Maer dewijl hy achter-bleef, is het te vermoeden, dat de saeken van *Harold*, neffens der *Deenen* en *Franken* onderlinge verschillen naderhand aen den stroom de * *Eider* op de paelen van *Denemarken*, zyn by-geleyd. Doch alzo *Harold* sich al te verbolgen tegen syne lands-genooten aenstelde, ende door 't vernielen van eenige dorpen sijn verbond, met gyselaers bevestigd, te rugge ging: bestonden de neeven van *Godefrid* in der haest volk te werven, ende den *Franken*, die nergents op verdacht waeren, wt hun leger aen de *Eider* ende op de vlucht te slaen, mede sleepende wat sy konden draegen. De *Deenen*, om der *Franken* wraek voor te koemen, deeden aen den Keyfer door een staetige bezending opening van alles, verklaerende, hoe noode zy zulke middelen hadden gebruykt, ende dat sy 't beraemde verdrag voorts willigh waeren in alle sytie deelen na te leeven. Omtrent desetyden is in stede van den over-leeeden *Harmacaer* gesteld *Riefrid* een *Vries*, tot sevenste *Bisschop* van *Utrecht*.

830. 8. Niet veel iaeren daer nae is *Balduin* de zevende *Grave* van *Cleeve* en *Tisterband*, den weg van alle vlees ingegaen, die mede op de wtwaert

van *Karel* den *Grooten* was geweest; achterlaetende drie soons *Lodewijk, Everhard, en Robert*. Hy had tot een broeder gehad *Robert*, die zonder vrucht kam te sterven; tot een vader *Johan*; tot een bestevader *Curo*; die Keyfer *Karel* had gedient tegen de *Saxenaers*; sijn over-groot-vader was geweest *Rinold*, Overste van *Pipin*; sijn bet-over-groot-vader *Diderick*, ende hooger klimmende † *Elias Graius*, van wien, en van den * *Swaen* die hem zoude hebben gevoert, veel foete kluchten worden verteld.

† *Andere* heeten hem *Graius*, vermits het een geboore *Griek* was, en vermoeden hem geweest te zyn dien hoog-gaachten man *Syatharius*, die aen *Iustinianus* *Kinotmetus* het hoofd af-gestaegen ende aen zyn nazact *Philippicus*, dien by voor *Veld-beer* diende, heeft over-geschickte, die hem dient halven zoo had bezind, dat by hantens zyn Keyfer-rijk en ontzag met hem deylde. Doch wanneer aen *Philippicus*, naer een een-jaerige opperboofdigheid, de oogen waeren wt-gegraven, is *Elias* wt beschroomtheid gevlucht naer *Vranrijk* tot *Martull*, ende door dezex bestel gekoppeld aen *Beatrix* van *Cleve*. Waer over *Elias* desen zyn *Christoffel* in alle oorlogen verzellende, ten lesten op 't jaer 734. in een kamp tegen de *Saracenen* is gebleeven. Ende nadien hy achter-bleef, wierd by geloofd weder gegaen te zyn daer by eerst van daen kam. De waerheyd van welke zaek de *Cleeffche* *Tijdsboeken* en andere ten naefsten by bevestigen, die een-bellig op het iaer 711. aen het *Graefschap* van *Cleve* zyn begin geeven. Siet hier van broeder *Tefmach* op het 104. en volgende blaeden, die alhier op een krys-weg staet, ende eerder vind wat te verwerpen als wat te kiesse.

* *Dese* klucht is zoo oud, gemeen en diep in-geworteld, dat hy ook een angel van waerheyd schijnt te hebben. Die van zulk een vonnis zyn; dat het *Iacht*, daer *Elius* den *Rhijn* mede op-gewaeren en te *Nymegen*, daer *Beatrix* zich doen op-bield, geland is, niet van een levendigen *Swaen* zy voort-geschooven, dan alleen aen 't voorste ofte hinderste eynd, als mede (zoo ick gisse) in 't zeylen de vaenen een geschilderden *Swaen* hebbe vertoont, ende daer van zyn *Van* ontleent, (want niet alleen in onse maer ook in oude tijden yeder schip zyn byzonderem naam voerde, als, by voor-beeld, van een *Dolfsijn*, *Centauwer*, *Leeuw*, *Haen*, waer door het van andere wierd bekend onderscheyden) slaen de spijken wel op 't hoofd, dan en ontdekken ofte en weten niet van dese vertelling het pit ofte geheymnis. Mijne meeninge zoude zyn, dat *Elius* ofte *Eliás* als een *Griek* en *On-christen* daer mede heeft willen bereykenen het over-spel van zyn lands-man en *Afgod* *Iupiter*, welken de *Dichters* versieren onder de gedaents van een *Swaen* te hebben geboeleere met *Leda*, en deze *Leda* wt een ey-dop te hebben geteelt, behalven *Helena* de *brand-stoaxter* van den *Griaxen* en *Troyaetsen* oorlog, de tweelingen *Castor* en *Pollux*, die naderhand in den hemel ende tot sterren verbeeven zyn, welke men zeyd door hun zoete invloeyingen aen schippers op zee en weg-waerdige luyden (gelijk *Elius* was) behulpzaam te wezen en helder weder aen te brengen. Hier van heeft men zelf bewijs wt de *H. Schrift*. Na drie maenden (zege * *Paulus*) voeren wy af in een schip van *Alexandryen*, hebbende tot een teeken *Castor* en *Pollux*. De *Swaen* is op gelijck een wjze verbeerlijke, quem caelo *Iupiter* ipse *Impoluit*, formæ pretium qua cepit amantem. *Ovid*. *Effen* alzo heeft ook *Iupiter* *Europa* op een.

een Stier door de zee wech gevoert, dat is, op een schip den Stier geheeten. Ideoque Europa poëris dicitur falso subvecta iuvenco. Ende dit is 't geen ick onlanx in beknoopte rijmen, geschreeven aen den Heer Herm. Theod. Casar Deken van Cleve, hebbe vervat: *Turris olorum, valeat, deliris quisquis Aestimât, Quicquid fabula plebis habet. Alius adveniens pectum prafixit olorem, Agnomen Graie praesidiumque rati: Quo Iovis et notos Leda signaret amores, Ac geminos, nautis sidera fausta, Deos. Hæc vera est, vero vel proxima, gentis origo. Vivus at est vester, Clivia, Casar olor.*

Desetrouwende te Nimmegen met *Beatrix*, eenigste dochter van *Diderick* leffen Heer van Cleve ende *Beatrix* Gravinne van Teisterband, is eerste Grave van Cleve gemaakt. Hy was beroemd om syne geluckige diensten tegens de Vriefen ende andere volken voor *Karel Martell* gedaen, dien hy ook te Colen wt syne gevangenis had verlost. Naer *Balduin* is gekoemen zyn zoon *Lodewijk*, ende desen na drie iaeren zonder geboorte afgaende, *Everhard*, wt wiens lendenen de volgende Vorsten van Cleve zijn gesprooten. Van desen *Everard* kreeg *Robert* te erffenis het Graeffschap van Teisterband, 't welk, als elders aengeroerd, niet alleen 't eyland van Bommel, Thier- weerd, 't gebied van *Heusden, Arkel, Altena, Vianen, Culenburchen* in zyn kring besloot, maer ook 't geen van de *Leck* en *Linge* tot de oude *Maes* toe was geleege. *Robert* had drie zoonen, *Diderick*, van wien, naer 't spiffen van de Heerlikheeden, is afgedaeld de Stam der Graven van *Altena*; *Robert*, eerste Heer van *Heusden*, ende *Lodewijk* Grave van het nu soo gescheurde Teisterband; wiens nakoemelingen ende met naemen *Ansfriad* Bisschop van *Utrecht* de overentzige gedeelten van Teisterband onder de naefte bloed-vriendengingen vergeeven, voor behouden mede den Kerken van *Utrecht* en *Luyk* haer aendeel. Ten selven tijde ofte een iaer laeter, is de Keyser naer Nimmegen verreyfd, houdende aldaer een Rijxdagh. Doen zyn eerst wt-gebrooken de oorfaeken van der wlandigen wrevelmoedigheid tegens hem: waer wt grouwlyke onheylen, en in 't bysonder de beklaglyke en bittere ontuffen van zyne voor-zoonen zijn veroorfaekt, die des te zwaerder waeren, vermits hy zyn na-zoon *Karel* meer scheen te dragen. Als de Bisschoppen mede haer vergift hier onder mengden, wierd de Keyser soo wijd gebraght, dat hy op haer en zynen zoonen goed believen den staff quijtende, in een Klooster moeste verschuylen. Ende hoewel hy binnen kort in zyn staet wierd hersteld, zijn 'er nochtans andere onderlyke werreryen gereesen, welke hem en 't rijk hebben gekrenkt en tot borgerlyke onlusten aenleydinge gegeeven.

9. De Noord-mannen van verre hier op loerende, lieten sich dunken ontslaegen te zyn van 't oude besteck, ofte immers redelyk, dat men een nieuw met hen beraemde. Op dien grond is *Wijk* te *Duersteden* van hun verwoest en omgekeerd; * *Andwerpen* aen koolen geleyd; ende de vermaerde koop-stad * *Witbe* aen de *Maes* van gelyken door 't waerd ende de vlam geschonden. De Vriefen wierden aen toll en schattingen ver-

836. * *Andiwerpiam Scriptores isti vocant.*
* *Witba, ita Chronologi; nisi forte Wykam intelligit, suburbium sive partem Trajecti ad Mosam.*

bonden. Eenige iaeren daer nae wierd *Walcheren* een Zeeuws eyland ook tol-plichtig gemaakt, ende onder anderen dood-geslaegen *Figuin* land-waerder t'zaemen met *Hemming*, zoon van *Halpdaen*, na dat sy zich in 't vechten dapper hadden gedraegen. Aldaer een weynig vertoevende, ende den inwoonderen groot geld af-schattende, keerden wederom haere macht en wapenen naer *Wijk*, ende omleggende plaetsen, ende zyn eyntlyken met een ryken buyt door-gestrecken, laetende aen de *Zee, Rhijn, Wael* en elders besettingen, welke met dreygementen en kneevelen alles onder 't iock ofte in schrick brachten. Dit en 't volgende iaer heeft de hemel niet alleen met zyne af-schouwelyke hayr-sterren, maer zelve de aerde met haere bevingen dese ende diergelyke iammeren voor-gespelt. Om de stadige en droevige stormen der Deenen af te weeren, liet de Keyser een groot tal scheepen aen de wtgangen van den *Rhijn*, aen de oevers van de *Noord-zee*, ende op andere wel-geleegene plaetsen toe-reeden. Waer toe den Keyser door haere gefanten tot Nimmegen de gantsche Betouw de hulpe-lyke hand aanbod, welke mede doen tot haer verfeckering * *Buert-meefters*, ende * *Landvoogden* heeft verworven. Doch alsoo de Keyser eendeels om zynen zoonen ontfuymigheyd, eendeels door * *ouderdom* en siekten af-ging, en flauwhertig wierd, waeren de *Noord-mannen* van hun voor-neemen niet af te trekken. Want na dat hy, om de quaedheyd van veelen te ontduyken, sich na *Duyts-land* had verwoegd, ende wederom aen de lucht een nieuwe voor-boode van ongeluck, en andere teyken waerengiesen, lieve God! wat al neder-laegen zijn doen van dit *Noorder volk* niet veroorfaekt! wat al wreedheyden en schenderyen zyn alle geslachten van menschen staet ende ouderdom niet over-gekoomen! hoe menige *Steden, vestingen* ende buerten niet wt-geroofd, ende tot as vernield! Ende om alleen by te brengen 't geen ons naest raekt, zoo wierd *Utrecht* in dien tijd als omgewroet en met voeten vertreden, de Bisschop wt syn stoel geiaegd, ende genootfaekt nae *Keyser Lothar* te vluchten, van wien hy als tot een schuyt-pleats den * *Odilienberg*, een Klooster op de *Roer*, heeft bekoemen. Boven andere bleeven *Wijk, Nimmegen, Colen*, ende *Aken* zelfs niet verschoond. De *Burg* van Nimmegen wierd als in een as-kolk, ende 't *Keyser-hoff* van *Aken* in een paerde-stal veranderd. *Frederick*, *Utrechtsche* Bisschop en nazaet van *Ricfrid*, storf in 't onschuld door 't bestel van *Judith*, tweede huysvrouwe van *Lodewijk*, om dat hy haer houwlik met den Keyser voor onwettig had verklaerd. *Pipin* spande ook in met veele deugenieten om syn vader *Lodewijk* de kroone te ontrukken, op een vals wttroyen, dat de *Koninginne Judith* door eenen Hertogh *Bernard*, van *Koninglyke* af-komste, was misbruykt. Hier over wierd sy met bedeckten hoofde in een klooster geweesen, ende haer broeders *Conraed* en *Rudolf* geschooren. Welke alle de Keyser by Nimmegen op de *Wael* heeft overwonnen, ende de tot by *Aken* hem te gemoet treckende *Koningin*, volgens het vonnis van *Paus Gregorius* ende andere Bisschoppen, wederom aen-

† *Siet Buchel in zijne Aenteyk op Beka, daer hy op bet 25. en volgende blad den Bisschop beschuldigt, ende de Keyserin van dezen moord, ende van het haer op-geleyde overspel ongeschuldigt.*

genoo
Keyse
verwij
10.
Bissch
doen a
eygen
leegen
land t
time,
* *Veloc*
Wagen
boerfc
dion,
in 't voi
van 't r
hem se
Beyere
rijk, z
voor v
waeren
ende n
metee
men, e
Durin
ven. I
840.
Sonne
de ster
Waer i
Keyser
van *L*
te vore
* *Das de*
aus, de
degeff
Ingerie
Karel de
Swaebe
by syn l
Lettaer
welkers
derland
ende ae
palende
als aeng
lyve me
daer na
een dee
heeft *L*
in roere
op-fich
kraekee
Guicm
tusscher
een dor
wierd b
d'overig
van zyn
voor 24
nu doen
schantz
een hare
ven; di
Orgar B
van *Me*
Karel te
† *Pegu*
idem
† *Appel*
rinn,
larum
nostru
* *Felua*
genoo

genoomen, na dat Hertog *Bernard* zich voor den Keyfer en zyne twee zoonen van het op-geleyde verwijt had gezuverd.

10. Naer *Frederick* wierd *Alfrick* negende Biffchop van Utrecht. Grave *Rorgaers* schonk alfoeden aen de *Kerk* van Utrecht een deel van zyne eygen goederen op de *Velouwe* in Gelderland geleegeen; als onder anderen zyne Hof-steeden in 't land † *Leomerike* in de boerschap *Thume*, *Alaringe*, *Westrebesi*, in de buerte *Duchingen*, in 't land * *Velouwen*, in de buerschap *Lone*, *Sulnende*, *Wagenwege*, *Werdup*, in de vleeke *Huitingoe*; in de boerschap *Herodna*, ende 'tgeen hy te *Scyst*, *Listinon*, *Tersi*, en te *Theotorn* bezeeten hadde. Als in 't volgende iaer des Keyfers *Lodewijk*, een stuk van 't rijk over *Rhijn* als syn toe-befcheyden deel hem focht aen te maetigen, reysde de Keyfer van *Beyeren* naer *Frankfoort* ende wyders na *Vrankrijk*, zendende *Adelbert* met een tamelyke macht voor wt, om de *Wester-kant* des *Rhijns* te bewaeren. Hy selve heeft, laetende syne vrouw ende na-zoon *Karel* in * *Guienne*, op 't spoedigste met een vaerdigh heyr nae den *Rhijn* af-gekoomen, ende op de hacken volgende, syn zoon door *Duringen* en *Slavonien* tot in *Beyeren* gedreeven. In de *Mey* ontrent acht uren, is 'er zulk een *Sonne*-swijm en duysternis op-gefaen, dat men de sterren over dagh aen den hemel konde sien. Waer nae in de volgende maend ontslaepen is Keyfer *Lodewijk*, nalaetende drie zoonen, waer van *Lottaert* en *Lodewijk* (want *Pipin* was 'siaers te voren gestorven) wt *Ermgard*, dochter van *Ingeraem* Hertog van * *Anjou*; ende de derde *Karel* de *Kaale* wt *Iudith*, dochter van *Guelff* van *Swaben* waeren voort-geteeld. De Keyfer had by syn leeven de *Ryken* alsoo verdeylt, dat aen *Lottaert* toekomen zoude 't *Rijk* van *Austrasien*, welkers oog-appel was het hedendaegsche *Gelderland*; aen *Karel* * *Wesfrijk*, dat is *Vrankrijk*; ende aen *Lodewijk* *Beyeren*, *Swaben*, ende d'aenpalende landschappen. Dan vermits de vader, als aengewezen, *Lottaert* tot *Aken* by levenden lyve mede-Keyfer verklaert, ende eenige iaeren daer nae, op 't smeeken van zyne anderde vrouw, een deel van 't *Rijk* aen *Karel* had over-gegeeven, heeft *Lottaert* over dese scheidinge 'theele rijk in roeten gestelt. Doch eyntliken wierd ten op-sicht van de onwille oorlogs-kansen, het kraekeelalzoo beslicht, dat *Karel* zoude besitten *Guienne*, *Provence*, ende tien Graef-schappen tusschen de *Loire* en * *Seine*, tot dat te * *Asthenay*, een dorp by *Reims* schier ofte morgen anders wierd besprooken. *Lottaert*, aldus meester van d'overige deelen van *Vrankrijk*, is als overwinner van zijn broeder na den *Rhijn* toe gegaen, ende voor 24^e. Vorst van *Austrasien* verklaert. Als hy nu doende was met den *Rhijn* allenthalven te beschantzen, is 'er onder de broeders op nieuws een harde oorlog ontsteeken, om *Lodewijk* x halven; die door *Lottaert*, op het aenraeden van *Oggar* Biffchop van *Meits*, en *Adelbert* Grave van *Metz* eerst wierd aengetast. Als *Lodewijk* met *Karel* tegens hem in-spande, was *Lottaert* genoot-

faekt de vlucht te neemen, ende de zaek weder aen goede mannen te stellen; tot dat te * *Verdun* wierd beslooten, dat *Lottaert* behalven 't gebied van *Narbonne* en *Lottringen*, *Italien* als Keyfer zoude beheerschen; *Lodewijk* *Duytsland*; *Karel* *Franken-land* van de *Maes* tot aen de zee; *Pipin*, bestorven kind van zijn vader *Pipin*, de landschap van *Guienne*.

11. Middelertijd stelden de Noord-mannen handen en voeten te werk, om de *Vriesen* en *Betouwers* in 't geheel onder te brengen. Van drie geweldige veld-slaegen verlooren zy den eersten; in de twee leste boven leggende, sloegen eene groote macht menschen ter neder, ende verbernden op nieuws *Wijk* te *Duersteden*. Dese Stad was doen meerendeis beslaegen met *Deenen*, onderzaeten van * *Erick*, volgens verdragh tusschen den geweefden Keyfer *Lodewijk* en zijn broeder *Harold* op-gericht. Dese waeren, (gelijk het gebeurde) om 't belyden van 't *Christen-gelooff* by de Noord-mannen hun lands-luyden allermeest gehaet. *Erick* wierd naderhand met een valsche kladder van verraed by Keyfer *Lothaer* vuyl gemaekt; aengegreepen, ende aen banden geleyd; dan eer lang wt de boeyen breekende, is, om zich zelven te verseeckeren, ter vlucht nae 's Keyfers broeder *Lodewijk*, Koning van *Duytsland* toe-gereyfd. Aldaer in schut aengenoomen zijnde, ging zijn woon-plaets; met 's Konings believen, van stonden aen neemen in dat gewest van *Saxen*, 't welk naest aen *Denemarken* belend; ende door geweld ofte goede woorden een degelijk getal van zyne lands-genooten aen de hand krijgende, nam voor zijn kans ter zee te waegen, ende 's Keyfers landeryen aende strand van de Noord-zee vyandlijken te bespringen, ende door te stroopen. Van daer den *Rhijn* opwaerts vaerende, bemachtigde op nieuw de Stad *Wijk*, ende behield ze na krijs-gebruik in spijt van *Lottaert*. De Keyfer siende hem daer niet weder, dan met merkelyken af-breuk en bloed-storten, wt te stooten, is door zyne *Gesanten* met hem over-koemen, dat *Erick* nae verkreegene genade acht zonde neemen, dat des Keyzers tollen en inkomsten niet mochten worden verkort, ende de paelen van zijn bedrijf, zonderlinge tegen den in-breuk van zijn landsvolk, wel blyven beschutt. Welke beloften hy met groote trouw en neerstigheyd heeft betracht, ende allenthalven de deuren van den *Rhijn* ende de *Friesche Watten* van de *Noordsche zee-haenen* gezuvert. Waer over 't gebeurde, dat zy het luyk hier geflooten vindende, *Karel* en de *Fransche kufft* gingen aenspreken, ende van daer tot in 't hert zyner landen in-drongen. Keyfer *Lothaer* is, na dat hy in 't klooster van *Prummen* was gegaen, wt het leeven gescheyden, achter-laetende by zyne vrouwe *Ermgard* drie zoonen, *Lodewijk*, *Karel*, ende *Lottaert*.

12. *Lodewijk* de oudste wierd Keyfer in stede van zijn vader, ende *Lothaer* Koning van *Austrasien*. Ontrent desen tijd is gestorven meer-gemelde *Robert*, eerste Heer van *Heusden*, hebbende tot een erfgenaem *Balduin*. Men seyde, dat dese in zyne ionge iaeren met *Reinald* Grave van *Aniou* naer *Engelland* treckende, nae dat hy onder den Koning *Edmund*, ofte (zoo hem andere heeten) *Elderick* lang had gedient, des selfs dochter *Sophie* eenige iaeren daer nae steelsche

* Verdrum.

842.

* Siet op 't iaer 824.

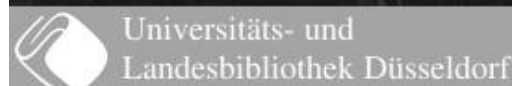
850.

855.

856.

† *Pagus Leomerike*, de *Lijmers*. *Pagii isti a vo idem notabat, quod Gallorum pays.*
 ‡ *Appellativa haec expressimus in gratiam curiosorum, qui existis nomenclaciones sepe urbium villarumque aut elisere aut extorquere amant. Ad nostrum Nomencl.*
 * *Felua pagus.*

837.
839.
840.
843.
844.
845.
846.
847.
848.
849.
850.
851.
852.
853.
854.
855.
856.

wijze heeft ontvoerd, ende binnen Heusden tot zyne vrouwe genoomen. Dat de Koning, nae veel onder-zoekens, in den iaere 870. nae dood van *Baldwin*, zyne dochter te Heusden betrappende, zoo zy roode zijde op een rood wiel zat en spon, door tusschen-spreken van zyne vrienden zoude zijn bevreedigd: ende voorts zyne neven *Edmund* en *Robert* met hem neemende, gewilt hebben, dat zy, tot gedachtenis van haers moeders weder-vaeren, van wapens zouden veranderen, ende in plaetz van acht goude staffen, voortaan voeren een purpuren rad in een verguld veld, op den helm een blauwe kroon, ende tusschen twee ezels-ooren een purpuren wiel. De eene zoon *Edmund* zoud in Engelland zonder lijfs-erven zyn over-leeden; doch *Robert* met geschenken van sijn oom nae huys gekeert, ende aldaer ten houwelyk bekoemende *Adelheid* Gravinne van *Zurphen*, de volgende Heeren van Heusden hebben voort-geteeld. Voor desen tijd speur ick niet, dat by yemand elders gewagh gemaakt word van 't Graeffschap *Zurphen*. Eenige iaeren herwaerts melden de Iaer-schriften van grouwzaem onweder, ende verscheyde over-loopen der zee, die de Maes en Rhijn rugwaerts iaegende, landen, huysen, ende heele boerschappen met menschen en vee zouden hebben om-gekeert, ende de steeuwigste boomen wt den grond geruckt. Eenige doen daer by, dat de inwoonders ten dien tyde, om 'elkens zulk een gevaer en in-breuk niet af te wachten, den Rhijn in de *Leck* gingen af-leyden, ende dat alsoo door 't op-zwellen van de *Leck* de middel-Rhijn allenskens is verminderd en toe-geftopt. Doch andere houden de *Leck* ouder, endelang te voeren door * *Domitius Corbulo* Veld-heer van Keyser *Claudius* te zyn gedolven. Twee iaeren laeter is Vlaenderen ver-cedeld geworden met den naem van een Graeffschap.

860.

* Siet op het 2. boek.
862.

869.

13. Daer nae zyn *Lothaer* Koning van Aufrasiën nieuwe en geen geringe moeyten aen boord gekoemen, over het verwerpen van zyne huysvrouwe *Tietberg*, onder 't dexel van bloed-schand, ende 't her-trouwen van *Vastrade*, ofte *Waldrade*. Want nae dat hy van Paus *Niclaes* was gedwongen, *Tietberg* zyne eerste en welyke vrouwe te behouden, keerde hy nochtans weder tot zyne oude kuyren, ende bracht *Tietberg* zoo verre, dat zy door brieven den Paus boodschapte, wt vryen wille den Koninglyken staet af te gaen, die *Vastrade*, alsechte wijf van *Lothaer*, alleen toe behoorde. Dan de Paus kondschap hebbende zulk wt enkel dwang te zyn geschreeven, gebod ze haere weerdigheyt niet op te seggen, ende zond met een brieven aen de Bisschoppen van Vrankrijk, Duyts-land, ende aen den Koning zelf, met scherpe bestraffingen ende ook vloeken, zoo hy sich weder-spanigh aenstelde. Maer wanneer naer den doodlyken afgang van *Niclaes*, *Adriaen* den Pauslyken stoel bekleede, schreef *Lothaer* dadeliken aen den Paus, om by hem te verwerpen 't geen zyn voor-zaet hem had af-geslaegen, te weeten verloff om nae Romen te koemen. *Adriaen* wijd-loopigh andwoordende, heeft ten lange lesten hier in bewillight. Te Romen eerlyken in-gehaeld, ende daer nae onder-vraegd zijnde, of hy des voriges Paus last, van *Tietberg* voor zyne echte en eenige bed-genoot te erkennen, ende zyne boel *Vastrade* van hem te wijfen,

had achter-volgd, zeyde hier tegens, dat hy die vermaeningen niet anders als hemelsche boodschappen had gaede geslaegen: zyne edele en hoff-beiagh verklaerden in tegenwoordigheyt mede, de zaak rechtvaerdelyken zoo, als geseyd, te zijn geschaepen. Daer op ontfingh *Lothaer*, die de hoogwichtigheyt van dese daed niet genoeg en behertigde, het heylige Avondmael wt handen van den Paus, ende met blijdschap wt Romen gaende, wierd in de Stad *Luke* vande koorts aengegreepen, ende voorts nae * *Piacenza* zijnde gevoerd, seyde aldaer de wereld en zyne boel goeden nacht. Zyne dood was van een Stert-ster voor-gekondigd, daer op eene aerd-bevinge volgde, ende een ysselyke hongers-nood over gants Vrankrijk en Duyts-land, zoo dat de menschen, als gras op 't veld, verdweenen.

14. *Karel de Kaele*, onaengefen hy wel wist dat 'er naerder erven waeren, stelde sich wt cygen drift in 't besit van Aufrasiën, ende naer *Aken* verreyfende, ende voort naer *Nimwegen*, ging een verbond maeken met den Deenschen *Erick*, die te *Wijk* en daer rondom den heerschap speelde. Naе veele kyvagien wierd eyndlyken het Rijk van *Lothaer* in gelijke deelen gescheurd. In welke scheydinge *Lodewijk* Aufrasiën heeft verkreegen; vermits onder zyn lot van de Schrijvers worden gerekend *Trier*, *Colen*, *Aken*, 't Graeffschap van *Teysterband*, een etten-deel van den boven en beneden Maes, beneffens *Utrecht*, de *Betouwe*, *Lingen*, ende twee stukken van *Vriesland*. Ten dien tyde was binnen *Colen* een Kerkelyke vergaderinge, by-gevoond van drie Opper-Bisschoppen, *Lubert* van *Ments*, *Bertuls* van *Trier*, ende *Wilborn* van *Colen*, behalven noch van andere Saxische Bisschoppen. Daer nae verdeylde *Lodewijk* op een Rijx-dag tot * *Forchbeym* zyne Vorstendommen onder zyne zoonen. De navolgende twee iaeren deden de Noord-mannen een aenloop op den oever-streek van *Lodewijk*, leggende den inwoonderen een schattinge op; dan zyn van 's Keyfers leger weder wt-geftooten. Naer een felle winter deses iaers kam een seer dorre soemer, dat hethoy en koorn op 't veld verfticke; ende daer nae een groote honger en pest-tijd. 't Volgende iaer verscheen in den soemer een Sterre nae 't Noorden, die tegen de gemeyne wijze zyne flickerende hayr-straelen van een sprejde: in een oogeblick sagh men daer nae een vreesfelyke water-vloed, ende korteling des Keyfers af-sterven in 't gebied van † *Milaenen*, ende ook op 't naeste iaer de dood van *Lodewijk* † den Duytschen, Koning van Aufrasiën. *Karel* nae zyne nalaetschap haekende, trock met een macht van volk naer *Colen*, ende allenthalven door zyne volmachtigers de Landheeren van Aufrasiën, ofte met giften ofte met dreygementen, aen sijn zijd, zonder dat hem de quaede tyding van den in-val der Noord-mannen met een vloote van honderd scheepen in Vrankrijk af-schnicke. *Kaerleman*, eerst-geboore van *Lodewijk*, was in *Italien*: *Karel de Dick* de iongste in *Swaben-land*; *Lodewijk* de middelste te *Francfort* by sijns Vaders lijk. Dese verstaende de stoutheyd van zyn oom

† *Mediolanum*.‡ *Ludovicus Germanicus*.*Karel*,

Karel,
legerd
Noord
dat hy
op ge
woord
niet m
bemer
aensta
Rhijn
Karel
deuwijk
Rijker
dat *K*
neffen
* *Mentis*
* *Mentis*
wierd
Frank
weder
Gelder
land te
Oost-
in ong
Karel
den va
van *K*
weg h
den *K*
zoo m
Zedeck
15.
877.
'twelk
was in-

† *R*
† *R*
* *V** *Tede*
872.

873.

874.

875.

876.

877.

878.

879.

880.

881.

882.

883.

884.

885.

886.

887.

888.

889.

890.

Karel, ende dat hy zich aen den Rhyjn had gelegerd, ging met een hand vol volks aen den Noorder-boord vanden stroom, verzoekende dat hy zich doch wilde geruft houden. Karel op geen bloote woorden passende, gaf tot antwoord, dat hy met zijn broeder Lodewijk, ende niet met de zoonen was verdraegen. Lodewijk bemerkende zijns ooms dwarzigheyd en slimme aenslaegen, ging met een machtigh heyr over Rhyjn, ende sloeg niet wijd van * *Andernach* Karel wt het veld. Hier op vervoegde zich Lodewijk naer Aken. Doen wierden de vaderlyke Rijken onder de broeders alzo gescheydeld; dat Karel-man, Beyeren, Hongaryen, Carinthen, neffens 't Rijk van Slavonien, Bohemen, ende * *Mehren* be-erfde, ende Koning van Beyeren wierd geheeten. Lodewijk nam nae hem *Oost-Franken*, *Duringen*, *Saxen*, ende 't geen over en weder den beneden Rhyjn zich op-doet, daer nu *Gelderland*, *Over-Yssel*, ende eensteels *Vriefland* te sien is, ende schreef zich Koning van *Oost-Franken-land*; koemende nu allenxkens in ongebruyk den naem van *Austrasien*: Aen Karel wierd *Swaben-land*, neffens eenige Steeden van † *Lotrijk*, toe-geleyd, ende de naem van Koning van † *Swaben*. 't Volgend iaer nam weg hun oom en gemeynen vyant Keyser Karel den Kaelen, die by * *Vercelli* storf aen 't vergift, zoo menzeyde, hem door zijn Genees-meester *Zedechias* een Iode toe-gereykt.

15. Lodewijk ging dat deel van *Lotringen*, 'twelk by zijn over-leeden oom door vuyft-recht was in-gehouden, tegen zijne broeders met effen

† *Regnum Lotharij, Lotharingia, Lothaine.*
 † *Rex Alemannia.*
 * *Vercellæ.*

schotelen verdeelen, ende te Aken over-winterende, beschreef te *Frankfort* een *Rijx-dag*, daer Karel-man zijn aendeel op *Lotringen* aen zijn broeder *Lodewijk* over-gaf, die het met zijn anderen broeder *Karel* gelijker-hand deylde. Wederom naer Aken koemende, trad in besprecken verbond met *Lodewijk den † Stamelenden*, zijns ooms *Kaerels* zoon, die effen tevooren door *Pahs Johan* te † *Troyes* in *Vrankrijk* Keyser was gekroond. Dan dit besreck liep haest te niet, wt zaake de Keyser binnen kort te * *Compiègne* kam te sterven, hebbende tot zijn navolger *Karel den Dicken*, zoone van *Lodewijk* Koning van *Beyeren*. Zijn broeder *Lodewijk* Koning van *Austrasien*, verneemende de dood van den *Franschen* Koning, wierd beluft op des zelfs Rijk, ende voerde tot dien eynde zijn volk over de *Maes*. Doen alles zich tot een oorlog liet aensien, wierden de zaeken door weder-zijds gefanten tot een billijk verdragh gebragt. De *Austrasier* nae zijn land keerende, wierd by 't bos van *Ardenne* van een sterken hoop *Noord-mannen* beiegend. Aen beyde zijden wierd het heyr in geleeeden gesteld, ende wacker gevochten. Der *Noord-mannen* eenigste oogmerk was, met een rijken buyt zich weder na hunne vloote op de *Schelde* te begeven. Waer over zy dwars door der *Franken* troppen dringende, de over-winninge wel lieten aen *Lodewijk*, die hem echter duyrt kam te staen, vermits het verlos van zijn bastaerd-zoon *Hugo*, die onder de dooden wierd gevonden, ende in 't *Klooster* van *Lauwersheym* besteld ter begraefenis.

† *Balbur.*
 † *Treca, Trecaffer.*
 * *Compendium, urbs Picardie.*

879.